

здійснення суспільних процесів, їх вивчення та регулювання і розвиток у тому напрямі, якого бажає домінуюча чи опозиційна група.

Політика - це реалізація певної мети переважно через відносини протиборства (не обов'язково революційності, адже політичний компроміс - це також подолання власних амбіцій однієї з сил, подолання нетерпимості до інших).

Політика - сфера взаємовідносин різних соціальних груп та індивідів з приводу використання інститутів публічної влади для реалізації своїх суспільно значущих інтересів та потреб.

Структура політика:

- політичний інтерес - внутрішнє, мотиваційне джерело політичної поведінки;
- політична організація - спосіб і характер побудови центрів управління політичною сферою суспільства;
- політичні відносини - взаємозв'язки суб'єктів політики, суб'єктів та об'єктів політики;
- політична свідомість - усвідомлене ставлення людей до своїх політичних інтересів;
- політична діяльність - активність суб'єктів політики, спрямована на реалізацію політичних інтересів.

Об'єктом політики насамперед є влада. До неї прагнуть політичні сили, які відбивають інтереси тих чи інших соціальних груп суспільства. Об'єктом політики в різних сферах суспільства є відносини соціальних груп із питань, життєво важливих для зазначених груп і суспільства взагалі, а також відносини між ними та державними інституціями.

Суб'єктом політики можуть бути особистість, організація чи суспільна група, які здатні творити політику та ініціювати істотні зміни в політичних відносинах. Під творенням політики розуміють постійну і певною мірою самостійну участь у політичному житті відповідно до власних і суспільних інтересів, вплив на поведінку та стан інших суб'єктів.

Ресурси політики: переконання, заблудження, традиції, моральні та правові норми, культура, релігія, народ, бюрократія.

На думку Гізе, Мін'є, Т'єрі політика - це соціальне явище, що виходить з поняття «класовий інтерес», джерело суспільного прогресу в боротьбі класів. Ленін вважав, що політика - це відношення між класами. Фрідріх II (король Прусії) вважав, що слово «політика» спеціально вигадане для монархів, щоб їх не називали мерзотниками і шахраями. У. Черчилль говорив: «Навіть тоді, коли ми не цікавимося політикою, політика цікавиться нами». Політичні знання і культура потрібні кожній сучасній людині, незалежно від її професії, кола інтересів, оскільки, живучи у суспільстві, вона обов'язково повинна взаємодіяти з іншими людьми і державою. Без володіння такими знаннями особистість ризикує стати розмінною монетою у політичній грі, перетворитись на об'єкт

маніпулювання і приниження зі сторони більш активних у політичному відношенні сил.

2. Політична влада. Державна влада.

Проблема влади стає все більш актуальною в умовах сучасного етапу розвитку нашої країни. Поняття «влада» слід віднести до основних в політичній теорії, воно дає ключ до розумінні політичних інститутів, власне політики і держави. Влада - здатність окремої особи, групи людей, організації, партії чи держави нав'язувати свою волю іншим співучасникам соціальної взаємодії і керувати їхніми діями насильницькими і ненасильницькими засобами і методами.

Відноси́нам влади приділяли велику увагу мислителі з давніх часів і до сучасності. Платон в роботі «Республіка» і Арістотель в роботі «Політика» розвивали ідею про різноманітність політичних одиниць, внутрішніх режимів і влади. Т. Гоббс в творі «Левіафан» писав, що влада - засіб досягти блага в майбутньому, а саме життя є одвічне і безустанне прагнення влади, яке припиняється лише зі смертю.

Монтеск'є розробив принципи розподілу влади і трьох видів правління (демократія, аристократія, деспотія).

Ідеї про легітимність влади. Як влади, заснованої на згоді людей, договорі, що встановлюється правом, належать Лільберну, Руссо, Локку, Мішель Кроз'є вважав, що таємниця влади не розкрита, вона подібна до тхора, про якого всі знають, що він десь утік, але якого ніхто не бачив. Бернар - Анрі Леві стверджував, що влада є «радикальним злом».

Підходи до тлумачення сутності влади:

- біхевіористичний - влада як певний тип поведінки, заснований на можливості зміни поведінки інших людей (Ф. Ніцше, Б. Рассел);
- інструменталістичний - влада як можливість використання певних засобів, зокрема насильства (О. Е. Тоффлер називає інструментами влади багатство, знання і насильство);
- телеологічний влада як досягнення певних цілей і одержання результатів (Т. Парсоне);
- структуралістський - влада як особливі відносини між тим, хто управляє, і тим, хто підпорядковується (Дж. Бертон, М. Вебер);
- конфліктологічний - влада як можливість прийняття рішень, які регулюють розподіл благ у конфліктних ситуаціях;
- реляціоністський - влада як міжособистісні стосунки, які дають змогу одному індивідові змінювати поведінку іншого.

Система влади включає в себе:

- суб'єкти влади;
- об'єкти влади;
- механізм влади.

Структурні елементи влади:

- джерела влади (авторитет, харизма, сила, престиж, закон, багатство, знання, інтерес, таємниця);
- ресурси влади (насильство, примус, переконання, заохочення, право, традиції, страх, міфи);
- суб'єкти влади (державні і громадські політичні інститути, еліта, лідери);
- об'єкти влади (суспільство, клас, етнос, група, індивід);
- функції влади (панування, керування, контроль, управління, координація, організація, мобілізація). І

снування у будь-якому суспільстві різних його сферах передбачає і відповідний поділ влади на політичну, державну, економічну, судову, військову, сімейну, ідеологічну. Влада може мати політичний і неpolітичний характер. Вона нерозривно пов'язана з політикою, в будь-якому випадку політика визначається через владу.

Політична влада - можливість і здатність усіх суб'єктів політики здійснювати вплив на процес прийняття політичних рішень, їх реалізацію, на політичну поведінку індивідів, соціальних груп і об'єднань; це реальна можливість певного класу, групи, конкретних індивідів проводити свою волю при посередництві політики і правових норм.

«Політична влада» є ширшою ніж державна влада. Вона характеризується рядом ознак і функцій: прямий або непрямий примус; приманювання за допомогою підкупу і обіцянок; блокування наслідків; політичний маркетинг; «розтягнення сіті влади»; шантаж за допомогою погроз у теперішньому і обіцянка бід у випадку непокорі в майбутньому; інформаційний контроль.

Політична влада здійснюється через систему політичних інструментів: державні органи, організації, партії.

Функції політичної влади:

- Інтегральна функція влади спрямована на консолідацію всіх соціально-політичних сил, інтеграцію прогресивних політичних, ідеологічних, інтелектуальних ресурсів суспільства з метою реалізації суспільнозначущих, історично визначених цілей.

- Регулятивна функція влади забезпечує створення політичних механізмів регулювання життєдіяльності суспільства, підтримує вольовими методами функціонування цих механізмів.

- Функція мотивації означає, що влада формує мотиви політичної діяльності.

- Стабілізаційна функція влади націлена на забезпечення стійкого, стабільного розвитку політичної системи, всіх її структур, громадянського суспільства.

Державна влада є лише однією із форм політичної влади; це спеціально організована система державних органів, організацій та установ, створена для управління усіма сферами суспільного життя; вона виражає волю політично і економічно панівної спільності і спирається на спеціальний апарат примусу, має

монопольне право видавати закони і інші розпорядження, обов'язкові для всього населення.

Особливості державної влади: публічний характер, монополія на наявність спеціального апарату примусу, наявність певного територіального простору, монополія на право та юридичне закріплення влади, обов'язковість владних розпоряджень для всього населення.

Функції державної влади:

- встановлення законів;
- застосування різних заходів управління;
- здійснення правосуддя.

Головне призначення влади - підтримка суспільного порядку.

Одна з головних проблем відносин - влада та її межі.

Головний принцип меж влади - недопустимість її безмежності. Будь-яка влада як засіб обмінних процесів має здатність втрачати свою ефективність. Це явище ерозії влади (ЯЕВ).

ЯЕВ має ознаки: управлінські дії стають все менш ефективними; чим вищий адміністративний рівень, тим сильніші тенденції до псування влади (Лорд Ектон: «Влада розбещує людину, а абсолютна влада - розбещує абсолютно»). На ерозію влади діють ендогенні, екзогенні та процесуальні чинники.

3. Сутність політичної влади та її функції

Центральним питанням політичної науки є проблема влади. Це головний елемент, який пов'язує все політичне життя у суспільстві в єдину політичну систему. Політична влада визначає зміст політики і це є підставою для висновків вчених: політика не може існувати без влади, а влада без політики, саме навколо влади йде політична боротьба.

Тому можна сказати, що політична влада - це глобальна проблема. Вже в політичній думці Стародавнього світу досліджувались проблеми влади.

Аристотель першим зробив спробу визначити сутність влади та її види. Він звернув увагу на два моменти:

1) влада - це об'єктивний закон природи і йому підкоряються усі живі істоти;

2) він відрізняв два види влади - деспотичну (владу господаря над рабом) і політичну (владу державного мужа над громадянином), тобто він розглядав відносини політичної влади як природну закономірність одних людей підкорятись, інших панувати.

Влада в суспільстві зароджувалася як концентрований вираз спільних інтересів, як вираз єдиної спільної волі, як відображення потреби суспільства в самозбереженні. Владні відносини мали місце у первіснообщинному суспільстві, але там вони не носили політичного характеру.

Влада у первіснообщинному суспільстві базувалася на традиціях, звичаях, а не законах. Крім того управління у первіснообщинному суспільстві не відокремлювалося у самостійну галузь соціальної практики.

З розвитком суспільства та його диференціації відбувався процес концентрації влади в руках обмеженого кола людей (воєначальників та чиновників), тобто формується спеціальний апарат управління.

У наш час політологи розглядають політичну владу як один із різновидів влади взагалі. У суспільстві можна виділити такі прояви влади: економічна влада, політична влада, духовна влада, сімейна влада.

Сутність влади - це здатність і можливість здійснювати свою волю (класом, групою, особистістю або партією, державою і т.д.), справляти певний вплив на діяльність, поведінку людей за допомогою авторитету, сили, права та інших засобів. З цього визначення можна зробити висновок, що влада - це завжди відносини панування і підкорення.

Політична влада має свої особливості:

- 1) вона розповсюджується на усе суспільство;
- 2) політична влада знаходиться в руках тих класів, груп, індивідів, які володіють засобами виробництва;
- 3) для свого функціонування політична влада створює спеціальні групи людей, які професійно займаються цією проблемою.

Для розуміння влади взагалі і політичної зокрема, треба визначити причини існування влади: різноманітні інтереси у суспільстві, невідповідність між собою рівней розвитку соціальної структури суспільства, наявність у суспільстві того чи характеру відчуження. Таким чином влада породжується диференціацією суспільства, різноманітними інтересами соціальних груп, необхідністю регулювання цих інтересів, забезпечення стабільного розвитку всього суспільства.

Якщо розглядати політичну владу через цілу групу її важливіших об'єктів, то можна викреслити такі моменти:

по-перше, влада - це згідність, право і можливість розпоряджатися ким-небудь й чим-небудь, справляти вирішальний вплив на долю, поведінку і діяльність людей за допомогою різних засобів - права, авторитету, волі, примусу,

по-друге, влада - це політичне панування над людьми, п

о-третє, це система державних органів, по-четверте, це особи, органи, наділені відповідними державними адміністративними повноваженнями.

Сутність політичної влади розкривається у її функціях:

— інтегруюча - об'єднання усіх суспільних сил для досягнення цілей, що поставлені;

— регулятивна — регулює життєдіяльність суспільства у цілому і політичної зокрема;

— цілепокладаюча - визначення основних цілей і мотивів політичної діяльності;

— стабілізаторська - забезпечення стабільності соціально-політичної системи.

Політична влада здійснюється певними засобами:

— економічними – матеріальні цінності, необхідні для суспільного виробництва та споживання; гроші, плодородні землі, корисні копалини;

— соціально-політичними – чисельність населення, соціальна єдність, соціальна стабільність та порядок, демократизм суспільних відносин, участь населення у політиці;

— інформаційно-культурними - знання та інформація, інститути науки та освіти, язык, пропаганда у всіх її формах, засоби масової інформації;

— силовими – зброя та апарат примусу (армія, міліція, служба безпеки, суд, прокуратура).

Політична влада - це явище правове, це означає, що вона повинна базуватися на законах, а також відповідати інтересам більшості населення. При дотриманні цих двох умов, така влада зветься легітимною.

Влада здійснюється різними формами, головними з них є:

— панування, тобто підкорення одних соціальних груп іншим, що закріплюється в державних нормативно-правових актах;

— керівництво - це визначення і законодавче закріплення стратегії розвитку суспільства, політичної системи, вибір засобів здійснення основних задач і цілей;

— управління і організація, тобто прийняття конкретних управлінських рішень, узгодження, упорядкування діяльності різних соціальних груп, осіб, дій політичних і неполітичних організацій і установ;

— контроль, як зворотний зв'язок, за допомогою якого влада слідкує за результатами тих чи інших управлінських рішень. В політичній науці ці форми ще називають механізмом здійснення влади.

4. Структура влади

Влада має певну структуру. Це її класифікація за певними показниками. Сучасна політична наука визначає суб'єкти і об'єкти влади.

Суб'єкти – це ті класи, групи, прошарки, індивіди, партії, які володіють владою, тобто це носії влади.

Об'єкти – це ті групи, прошарки, індивіди, класи, на які направлена влада, тобто дії суб'єктів. У залежності від певних обставин суб'єкти і об'єкти влади можуть мінятися місцями. У залежності від того, які сили у суспільстві є головними політичними суб'єктами і якими засобами здійснюється політична влада, можна виділити такі види влади: демократичну, авторитарну, анархічну. Тут доцільно дати стислу характеристику кожній із них.

Демократична влада відрізняється тим, що при ній доступ до управління має більшість населення. Найважливішими рисами такої влади є такі:

1. представницька демократія у всіх можливих випадках поступається місцем безпосередньої;
2. широко практикуються такі засоби залучення широких мас у політичне життя, як референдуми вивчення суспільної думки;
3. політичні партії не мають привселюдно владних повноважень;
4. рішення приймаються більшістю, але враховується думка меншості;
5. здійснюється поділ влади на законодавчу, виконавчу і судову;
6. права людини розглядаються як найважливіша цінність суспільства.

Авторитарна влада характеризується тим, що влада зосереджена у правлячої еліти. Авторитарна влада має свої види: монархія, олігархія, плутократія, бюрократія, тимократія, теократія, меритократія.

Авторитарна форма влади відрізняється тим, що:

1. влада зосереджена в руках одноособового правителя або правлячого угруповання;
2. вона не обмежується правом і заснуваннями, обраними народом;
3. не реалізуються принципи поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову;
4. права людини порушуються і носять обмежений характер, відсутній правопорядок;
5. спостерігається надмірний централізм у керуванні, монополізація влади в руках невеличкої групи;
6. влада спирається на поліцейській і карний апарат, опозиція придушується.

Політична влада підрозділяється і по такими показниках як законодавча, виконавча і судова, а також верховна державна влада і місцева.

Поділ влади на три гілки - законодавчу, виконавчу і судову обумовлено насамперед тим, щоб влада не зосереджувалася в одних руках, ці три влади є як би протиположними одна одній. Крім того, при такому поділі полегшується контроль за здійсненням влади. Поділ влади на законодавчу, виконавчу і судову визначається як поділ по горизонталі, тобто поділ реалізується між суб'єктами, що знаходяться на однаковому рівні. Поділ же влади між центром і місцевими органами влади визначається як поділ по вертикалі.

Ідея поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову була обґрунтована ще Ш. Монтеск'є як засіб обмеження абсолютної влади короля і феодалів (перша половина XVIII ст.), з'єднання ж трьох гілок влади в єдине ціле він вважав «жахаючим деспотизмом». Вперше принцип поділу влади знайшов своє юридичне оформлення в конституціях США і Франції. Сьогодні цей принцип реалізується в Україні.

Як показує політичний досвід демократичних країн, доцільність поділу влади обумовлена рядом причин.

По-перше, необхідністю чітко визначити функції, компетенцію і відповідальність кожної гілки влади, кожного державного органа, здійснювати взаємний контроль, створити систему стримувань і противаг, що допомагає досягати єдності дій у державному керуванні і підтримувати рівновагу у суспільстві в процесі подолання протиріч.

По-друге, необхідністю запобігти зловживанню владою, установленню диктатури.

По-третє, можливістю на базі реалізації принципу поділу влади гармонійно поєднувати такі суперечливі аспекти життя суспільства як влада, свобода, закон і право, держава і суспільство. Сьогодні у переважній більшості країн світу конституційно закріплений поділ влади. Проте реалізується цей поділ по-різному. Приміром у Великобританії встановлена парламентська монархія. Номінально голова держави - монарх. Вищим законодавчим органом є парламент що має практично необмежені повноваження в прийнятті законів. Парламент складається з палати обційн (635 депутатів, що обираються на 5 років) і палати лордів. Виконавча влада знаходиться в руках кабінету міністрів. Що стосується королеви (із 1952р на троні Єлизавета II), для англійців вона є шановним символом правопорядку і традицій.

У США встановлена президентська республіка. Поділ влади тут здійснюється в такий спосіб. Вищим органом законодавчої влади є конгрес, що складає із сенату (100 сенаторів, що обираються на 6-річний термін) і палати представників (435 членів, що обираються на 2-річний термін). По Конституції США законодавчі права належать конгресу. Виконавча влада представлена президентом, що обирається на 4-річний термін. Він має всю повноту виконавчої влади, керує урядом і є головнокомандуючим збройними силами. Склад уряду затверджує сенат.

Таким чином, поділ влади і розмежування компетенцій у різноманітних країнах має свою специфікацію. Але загальним для всіх демократичних держав є правило, відповідно до якого три гілки влади не повинні бути цілком роз'єднані або, навпроти, сполучені під одним початком. Кожна з влади повинна ефективно здійснювати свої повноваження, а всі разом вони повинні забезпечувати інтереси особистості, народу, соціальний прогрес.

Розглянемо призначення і місце кожній із гілок влади в здійсненні владних повноважень.

Законодавча влада.

Вона базується на принципах конституції, верховенства права, формується шляхом вільних виборів, її функції: вона вносить поправки в Конституцію, визначає основи зовнішньої і внутрішньої політики держави, затверджує державний бюджет, приймає закони, обов'язкові для всіх виконавчих органів влади і громадян, контролює їхнє виконання Верховенство законодавчої влади обмежено принципами права, конституцією, правами людини. У демократичних

державних носієм законодавчої влади є парламент, що буває однопалатний і двопалатний. Україна - законодавчий орган - однопалатна Верховна Рада).

Виконавча влада здійснюється урядом. Вона не тільки виконує закони, але і сама видає нормативні акти або виступає з законодавчою ініціативою, її діяльність повинна здійснюватися відповідно до закону й в рамках закону стримування здійснюється за допомогою регулярної підзвітності відповідальності перед обраним народом парламентом, що має право контролю діяльності виконавчої влади.

Судова влада включає заснування, що складають самостійну структуру державної організації. Стан судової влади, відношення до неї у суспільстві, напрямок її розвитку впливають на всі сторони життя суспільства - економічне, політичне, культурне, забезпечення прав і свобод людини. Суд повинний бути захисником прав, припиняти правопорушення. Судова влада впливає на законодавчу і виконавчу.

Законодавча влада контролюється через систему судів. Підведемо деякі висновки. Поняття «влада» є одним із центральних у політології, що дає ключ у розумінні політичних інститутів, політичних відносин, політичної діяльності і самої політики. Влада має свою природу, свої джерела. Влада - це законне право приймати рішення і використовувати примус ім'я торжества законів.

Список рекомендованої літератури:

Гелей С., Рутар С. Політологія: навч. посіб. Вид. третє, переробл. і доповн. К.: Т-во «Знання», КОО, 2004. 645с.

Горлач М. І., Кремінь В.Г. Політологія: наука про політику : підруч. для студ. вищ. навч. закл. К. : Центр уч. літ., 2009. 840 с.

Кирилюк Ф. Історія зарубіжних політичних вчень нової доби : навч. посібник. К. : Центр уч. літ., 2008. 414 с.

Кухта Б.Л. З історії української політичної думки: [Текст лекцій: Навч. посібник]. К.: Генеза, 1994. 223 с.

Політологія: навч. посіб. / [за ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенка] К. : Генеза, 2001. 443 с.

Політологія : терміни, поняття, персоналії, схеми, таблиці : навч. словник–довідник для студ. / ; наук. ред. В. М. Піча. К. : Каравела ; Львів : Новий Світ–2000, 2001. 320 с.

Бундак О.А. Курс політології в схемах і таблицях: навчальний посібник. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2020. 58 с.

Шляхтун П. Політологія: історія та теорія. Вид-во: Центр учбової літератури, 2021. 472 с.

Тетарчук І.В. Політологія. Навчальний посібник. Вид-во: Центр учбової літератури, 2020. 160 с.

Варнавська І.В., Черемісін О.В. Політологія. Вид-во: Гельветика, 2021. 210 с.

Кириченко В.М. Політичні системи світу, Кредитно-модульний курс. Вид-во: ЦУЛ, 2023. 218 с.

Требін М.П., Герасіна Л.М., Поліщук І.О., Сахань О.М. Політологія. Вид-во: Право, 2018. 462 с.

Шанько В.І. Політологія: Навчальний посібник / В.І. Шанько, Н.В. Чорна, Т.Г. Авксентьєва, Л.А. Тихонова. Видання 2–е, перероблене та доповнене. К.: Видавництво «Фірма «ІНКОС», Центр учбової літератури, 2017. 288с.

Юрій М.Ф. Політологія: навч. посіб. К.: Знання, 2015. 356 с.

Політологія: Підручник / за ред. М.М. Вегеша. 3–тє вид., перероблене і доповнене. К.: Знання, 2008. 384 с. + ком пакт–диск. – (Вища освіта ХХІ століття).